

NURMIKASVILAJIEN TUNNISTAMINEN

RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Ruokaviraston ohje 13053

Tämän ohje on laadittu opetusmateriaaliksi Ruokaviraston viljelystarkastuskoulutuksia varten. Yleensä uusien viljelystarkastajien heinä ja apila kasvilajien opetuksessa käydään läpi vähintään monisteessa esitellyt lajit.

Monisteen laadinnassa on hyödynnetty Retkeilykasviota: Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. ja Uotila, P. 1998: Retkeilykasvio. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo Helsinki 1998. 4. täysin uudistettu painos. Kuvien oikeudet ovat Ruokavirastolla.

Monisteessa on keskitytty etupäässä kukintoihin liittyviin ominaisuuksiin. Muita heinäkasvien tunnistamisessa tärkeitä ominaisuuksia ovat mm. korvakkeet ja kielekkeet.

Yhteystiedot

Osoite: Ruokavirasto / Siementarkastus
Tampereentie 51
PL 111
32201 Loimaa

Puhelin: 029 530 0400 (vaihde)
E-mail: etunimi.sukunimi@ruokavirasto.fi

Asiakkaille on edullisinta soittaa suoraan Ruokaviraston matkapuhelinnumeroihin.

Lajikeaitouskyselyihin vastaavat Ruokavirastossa erityisesti

Kaarina Paavilainen puh. 040 833 2480 (lajikeaitous yleensä, vehnä)
Leena Kankaanpää puh. 040 829 4173 (ohra)
Soile Alander puh. 040 575 5192 (ohra)
Taija Rantanen puh. 040 829 4539 (kaura)
Jenni Salonen puh. 050 436 8429 (herne ja härkäpapu)
Sami Markkanen puh. 040 829 4543 (ristipölytteiset lajit)

Viljelystarkastuksiin liittyviin kyselyihin vastaavat Ruokavirastossa erityisesti

Toni Valo puh. 050 471 7076 (yleisasiat)
Anu Laakso puh. 050 441 8258 (yleisasiat)
Maarit Markkula puh. 040 846 9148 (yleisasiat, hukkakaura)
Kaarina Paavilainen puh. 040 833 2480 (yleisasiat)
Antti Pasto puh. 040 833 2483 (hukkakauran tunnistus)
Sami Markkanen puh. 040 829 4543 (hukkakauran tunnistus)
Ritva Vallivaara-Pasto puh. 040 833 2481 (yleisasiat, hukkakaura)

HEINÄKASVIEN RAKENNE

Varsi:

Varsi on liereä, ontto korsi, jonka nivelkohdat ovat täyteisiä solmuja. Lehdet ovat vuorottain. Lehden kanta ympäröi vartta pitkänä, avoimena tai umpinaisena tuppena, tupen suun laidoilla on toisinaan korvakkeet, tupen ja lehtilavan rajalla usein kalvomainen kieleke, joskus karvarivi. Lehtilapa pitkä, kapea, tasasoukka tai pitkänsuikea, litteä, kouruinen, laidoilta ylöskiertynyt, rihmamainen tai poikkileikkauksessa V:n muotoinen.

Kukinto:

Kerrannaistähkä tai röyhy. Kukinnan perusosa 1-tai monikukkainen tähkylä. Tähkylässä uloimpana 2 tavallisesti vihreää suojussuomua eli ulko- ja sisäkaleet. Kukka kaksi- tai yksineuvoinen tai neuvoton. Kukassa kalvomainen tai vihertävä ulkohelpe (=kukan tukilehti) tai kalvomainen sisähelpe (=ulkokehälehdet) sekä tavallisesti 2 tai 3 hedettä ja 1-3 luottinen emiö. Kaleen kärjessä voi olla piikkimäinen ota, ulkohelpeen kärjessä tai selässä sukasmainen vihne.

Tähkä: pitkärankainen kukinto, jossa kukat ovat melkein tai aivan perättömiä

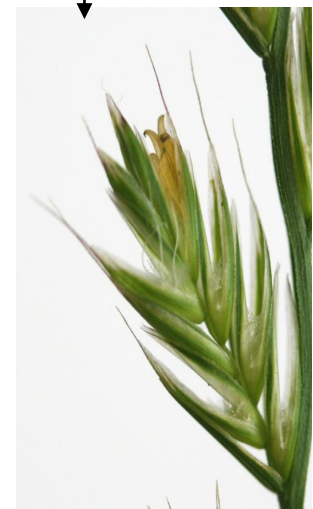
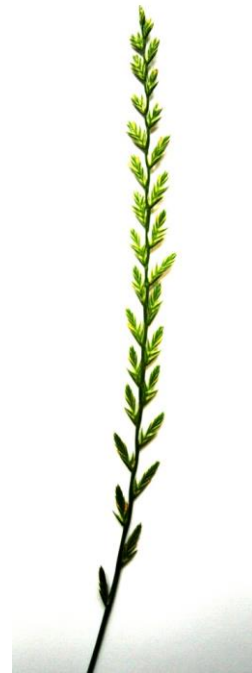
Röyhy: harsu, monihaarainen kukinto

Tähkylä: heinäkasvin kukinnan perusosa

Kale: tähkylän suojussuomu, sisä- ja ulkokale

Helpe: kukinnan suojussuomu, sisä- ja ulkohelpe

Erityyppisiä heinän kukintoja ja niiden tähkylöitä (huom. kukintojen ja tähkylöiden koot eivät ole suhteessa toisiinsa)

timotei
-tähkämäinen
-röyhy
-tähkylä
1-kukkainen

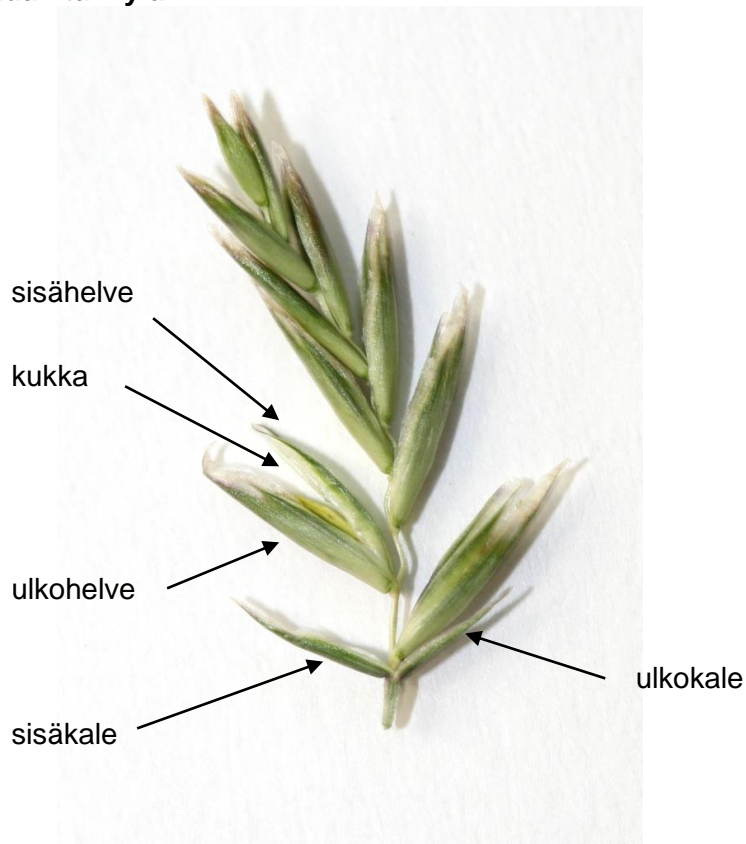
nurmilauha
- röyhy
- tähkylä
2-kukkainen

ruokonata
- röyhy
- tähkylä
5-10-kukkainen

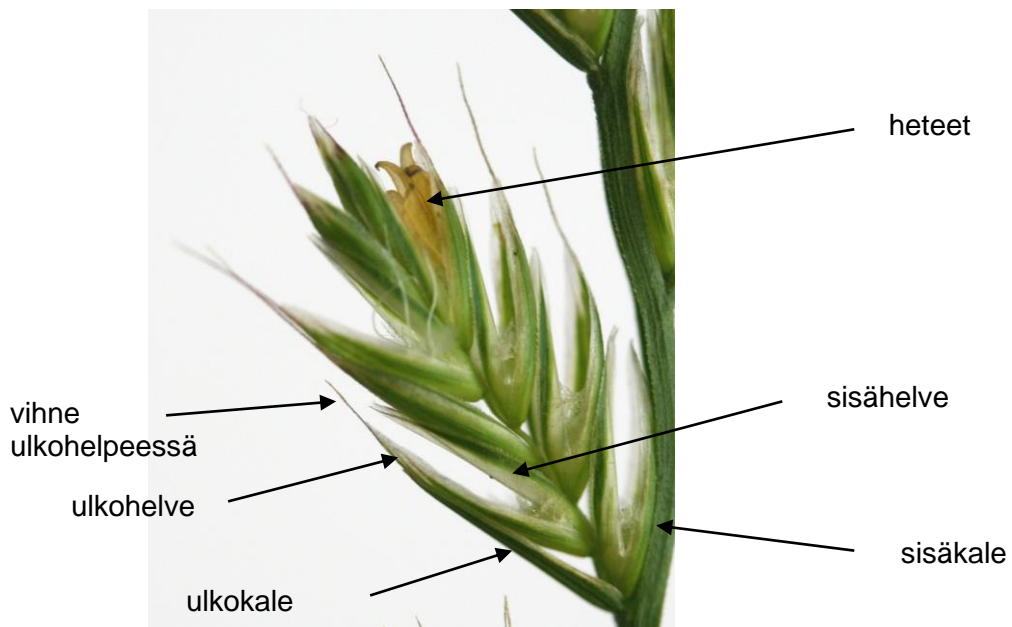
italianraiheinä
- kerrannaistähkä
- tähkylä
5-10-kukkainen

Esimerkkejä tähkylöiden rakenteesta

Nurminadan tähkylä

Italianraiheinän tähkylä

TIETTYJEN YLEISTEN HEINÄKASVILAJIEN/SUKUJEN TUNNISTAMINEN

TIMOTEI (*Phleum pratense*)

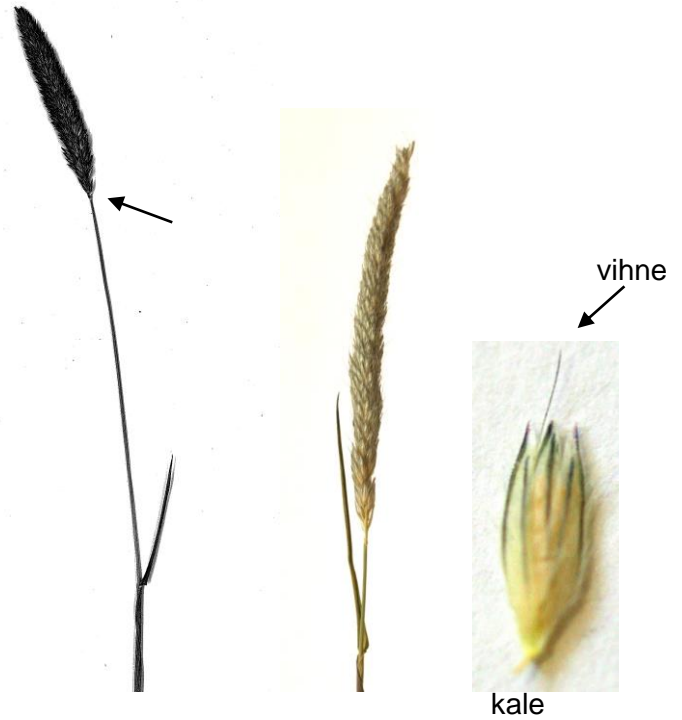
- kukinto lieriömäinen, tiheä, karhea tähkämäinen röyhy
- kaleet pitkäotaisia

timotei

NURMIPUNTARPÄÄ (*Alopecurus pratensis*)

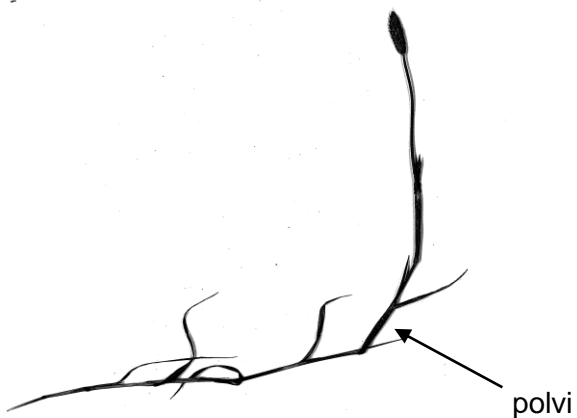
- tähkämäinen röyhy tiheä, pehmeä, liereä
- kukkii alkukesästä, usein tuleentunut kun timotei kukkii, kaleet yhdessä alaosasta, ulkohelvet vihneelliset

nurmipuntarpää

POLVIPUNTARPÄÄ (*Alopecurus geniculatus*)

- korsi tyvestä haarova ja polvekas, vahvasti mätästävä, lyhyempi ja kapeampi kukinto, varren alaosassa polvimainen taite

polvi

NURMINATA (*Festuca pratensis*)

40 – 100 cm

lehtilapa 3 – 8 mm leveä, laidat kuivina usein ylöskiertyneitä

korvakkeet nuorinakin kaljuja

röyhy 7 – 25 cm, alimmassa nivelessä 2 haaraa, joista lyhyemmässä 1-3 tähkylää

tähkylät 10 – 20 mm, kapean sukkulamaisia, 5 – 10 kukkaisia

ulkohelpe tavallisesti vihneetön

nurminata

ruokonata

ruokonadan kukinnon
lyhyemmän alahaaran 4 tähkylää (voi olla
jopa 10)

RUOKONATA (*Festuca arundinacea*)

60 – 150 cm (isompi kuin nurminata)

korvakkeet nuorina harvakarvaisia

lehtilapa 3 – 10 mm leveä (hiukan leveämpi kuin nurminadalla)

röyhy 15 – 30 cm (5 cm isompi kuin nn)

alimmassa nivelessä 2 tai 3 jokseenkin samanpituisia haaraa, joista lyhyimmässä 3 – 10 tähkylää,

tähkylät 8 – 15 mm, leveän sukkulamaisia, 3 – 8 kukkaisia

vihne 1-3 mm

Muita natoja:

Lampaannata

- röyhy 3-10 cm, kapea
- aluslehtien lapa 0,3 – 0,6 mm leveä, varsilehdet rihmamaisia
- tyvitupet harmaankeltaisia-kalpean ruskeankeltaisia

Punanata

- röyhy 5-15 cm, tähkylät 5-6 kukkaisia
- tyvitupet usein punertavia, rönsyt pitkäköjä
- aluslehtien lavat tavallisesti ylöskiertyneitä
- varsilehdet 0,5-3 mm leveitä

ENGLANNINRAIHEINÄ (*Lolium perenne*)

kukinto pitkä kapea kerrannaistähkä, nivelet 1-tähkyläisiä
tähkylöitten kapea sivu (=helpeitten selkäpuoli tähkärankaa vasten)
korsi sileä, lehtilapa sileä
vihneeton, monivuotinen

ITALIANRAIHEINÄ (*Lolium multiflorum*)

korsi karhea
lehtilapa karhea
vihneellinen, monivuotinen, mutta ei aina talvehdi Suomessa.

WESTERWOLDINRAIHEINÄ (*Lolium multiflorum* v. *westerwoldicum*)

Westervoldinraiheinä on italianraiheinän muoto. 1-vuotinen, vihneellinen.

RAINATA (*Festulolium*)

kukinto haaraton tai haarainen, voi olla hyvinkin pitkä
kantalajiansa (englanninraiheinän tai italianraiheinän ja nurminadan tai ruokonadan) välimuoto,
lajikkeen ominaisuudet riippuvat mitä lajeja on käytetty risteytyksessä

westerwoldinraiheinä

rainata

JUOLAVEHNÄ (*Elymus repens*)

Tähkylä kiinnittyy leveämmältä sivulta kukintovarteeseen, tähkylät 5-9 kukkaisia, vihne 0-8 mm

juolavehnän kukinto sivultapäin

NIITTYNURMIKKA (*Poa pratensis*)

korsi 20 – 60 cm, lehden kärki keulamainen, keskisuonen molemmin puolin vaalea juova (näkyvät hyvin valoa vasten)

kukinnon malli kartiomainen, usein sinipunaisen, ruskean kirjava, tähkylät 3-5 kukkaisia, litteitä

KYLÄNURMIKKA (*Poa annua*)

yleinen rikkaruoho, korsi 5-30 cm, lehden kärki keulamainen

röyhy kartiomainen, tähkylät 3-5 kukkaisia

niittynurmikka

kylänurmikka

nurmikoilla on keulamainen lehden kärki

Nurmikoiden tähkylät ovat litteitä, teräväselkäisiä ja puikeita. Kuvassa kylänurmikan tähkylöitä.

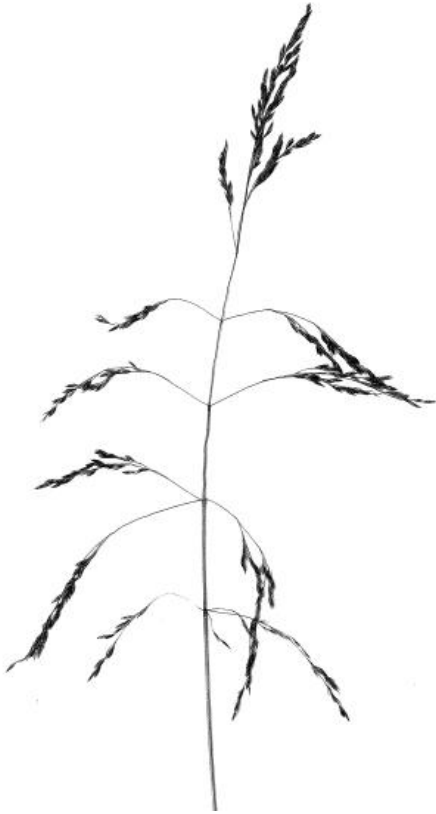
NURMILAUHA (*Deschampsia flexuosa*)

kookkain niittyheinämme, korsi 50 – 100 cm pitkä, iso harva kukinto, röyhy pitkähaarainen, runsas tähkyläinen, haarat karheita

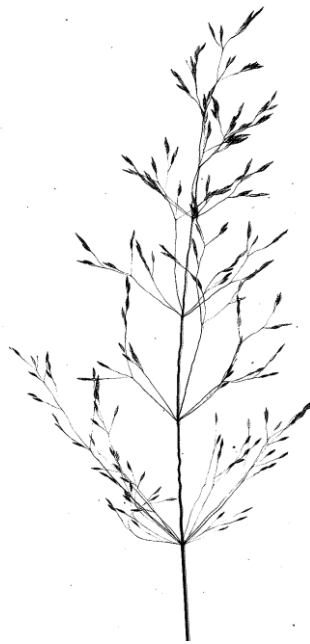
kukinnon ohuet sivuhaarat kaartuvat eri puolille ja päätyvät silkinhohtoihin pikkukukintoihin eli tähkylöihin, tähkylät 2-tai 3-kukkaisia, kiiltäviä

ulkohelve vihneellinen, vihne tuskin helvettä pitempi

kasvaa tiheinä ja korkeina mättäinä

nurmilauha

nurmirölli

rönsyrölli

NURMIRÖLLI (*Agrostis capillaris*)

röllien röyhy on harsu, pitkä ja harittava haarainen, kartiomainen, leveän sukkulamainen tähkylät 1 kukkaisia

25 – 100 cm, korsi pysty ja koheneva

röyhy munanmuotoinen, haarat sileitä – hiukan karheita

hyvin hentokukintoinen

yleisimpiä heiniämme, niityillä, teiden varsilla ja pihoilla

röyhy 4 – 12 cm

RÖNSYRÖLLI (*Agrostis stolonifera*)

15 – 100 cm, pintarönsyllinen, korsi polvekas, röyhy 4 – 20 cm

nurmilauhan tähkylä, 4-6 mm

nurmiröllin tähkylä, 1,5-3,5 mm

RUOKOHELPI (*Phalaris arundinacea*)

usein isokokoisia, 80 -200cm,
kukinto tiheä, valkoisen- ja sinivihreän, punertavankirjava röyhy

ruokohelpi

koiranheinä

rehukattara

KOIRANHEINÄ (*Dactylis glomerata*)

Korsi 60-150 cm, kukinto 6 – 12 cm, alaosasta harva ja pitkähaarainen, yläosasta tiheä röyhy
tähkylät isoina, tiheinä pallomaisina ryhminä

REHUKATTARA (*Bromus inermis*)

kookas 40-120 cm, röyhy 10-20cm, tähkylät 20-35 mm
Villinä kasvavan idänkattaran viljelymuoto.

HIETAKATTARA (*B. sterilis*). Röyhy 15 cm, haarat siirtavia, nuokkuvia, tähkylät vihneineen 40-60 mm.

Hietakattara

VIHERPANTAHEINÄ (*Setaria viridis*)

- varsi 20-50 cm pitkä, kukinto kerrannaistähkä 4-8 cm pitkä
- lehdet 4-25 mm leveitä, pitkäsuippuisia, kielekkeen tilalla karvarivi

RIKKAKANANHIRSSI (*Echinochloa crus-galli*)

- 20-170 cm pitkää varsi, lehdessä vaalea raita keskellä, kielekkeetön
- kukinto haarova kerrannaistähkä, vihtelevasti vihneinen, väri vihreästä punaruskeaan
- varren tyvi litteä, punertava, maanmyötäinen kasvu alaosassa

APILOIDEN TUNNISTAMINEN

PUNA-APILA

kukinto perätön tai lyhyt peräinen, tyvi tukilehtien suojusmaisesti ympäröimä, lehdykät vastapuikeita-soikeita. Huom. valkokukkaisia yksilöitä esiintyy

VALKOAPILA

varsi maanmyötäinen, juurehtiva

kukintoperä 5 – 20 cm, lehdykät vastaherrattaisia. Joskus esiintyy punakukkaisia yksilöitä

ALSIKEAPILA

kukinto perä tukilehteä pidempi, lehdykät puikeita, tylppiä

puna-apila

alsikeapila

valkoapila

punakukkainen
valkoapila

valkokukkainen
puna-apila